

הצעת חוק יסוד: זכויות בהליך הפלילי

עמדת הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל

הצעת חוק היסוד היא צעד חיובי ומבורך; יחד עם חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוקים נוספים, היא תסייע בבניית "מגילת זכויות האדם" הישראלית, שטרם הושלמה. עם זאת, ללא אזכור מפורש של האיסור על עינויים ויחס בלתי אנושי, אכזרי ומשפיל – שלצערנו עדיין מתרחש במהלך חקירות פליליות ואחרות – זהו צעד בלתי שלם, שבפועל לא יספק הגנה מפני עינויים: הפרת הזכויות החמורה ביותר שיכולה להתרחש במפגש שבין אזרח לבין רשויות החוק.

הוועד נגד עינויים סבור שיש להכניס את התיקונים הבאים בחוק המוצע:

1. יש לכלול במפורש איסור מוחלט על עינויים ויחס בלתי אנושי, אכזרי או משפיל במהלך חקירה

ומעצר, ולהחיל איסור זה גם במצב חירום. לפני למעלה מ-30 שנה קבע בג"ץ כי "חקירה סבירה היא חקירה ללא עינויים, ללא יחס אכזרי או בלתי אנושי כלפי הנחקר, וללא יחס משפיל כלפיו. חל איסור על שימוש "באמצעים ברוטליים ובלתי אנושיים" במהלך החקירה... מסקנה זו עולה בקנה אחד עם המשפט הבינלאומי ההסכמי - אשר ישראל צד לו - האוסר על שימוש בעינויים... אלה איסורים מוחלטים. אין להם "חריגים", ואין בהם איזונים".¹ לכאורה, מדינת ישראל קיבלה על עצמה קביעות אלה באופן מלא ואינה חולקת עליהן; ולמרות זאת טרם ניתן להן ביטוי בחוק הישראלי.

לאחרונה ספגה ישראל ביקורת קשה מפי ועדת זכויות האדם של האו"ם, בפניה נאלצה ישראל להודות שלמרות התחייבויות חוזרות ונשנות, טרם נחקק בישראל חוק האוסר על עינויים, כפי שמחייבת אמנות זכויות האדם עליהן חתמה.² הצעת החוק הנוכחית היא ההזדמנות לתקן את המעוות, ולהראות שישראל אכן עומדת במילתה, ומכירה באיסור המוחלט על עינויים ויחס בלתי אנושי, אכזרי ומשפיל.

השינויים המוצעים:

↩ בסעיף 11א:

בסיפא יירשם: "בשום נסיבות לא ייעשה שימוש בעינויים וביחס בלתי אנושי, אכזרי או משפיל כלפי אדם במהלך חקירה"

↩ בסעיף 12:

במקום: "אדם זכאי שלא יוטל עליו עונש גופני, אכזרי או לא אנושי"
 יבוא: "אדם זכאי שלא יינקטו נגדו עינויים ויחס בלתי אנושי, אכזרי או משפיל, בכל שלב בהליך פלילי הננקט נגדו, לרבות בעת גזירת עונשו"

↩ בסעיף 19:

בסיפא יירשם: "למרות האמור לעיל, אין בכוחן של תקנות שעת חירום לגרוע מהאמור בסיפא של סעיפים 10, 11 ובסעיף 12 לחוק זה".

¹ בג"ץ 94/5100 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג (4) 817, 836.
² סעיפים 2, 4, 10, 14, 16 לאמנת האו"ם נגד עינויים (ישראל הצטרפה בשנת 1991); סעיפים 2, 7 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (ישראל הצטרפה בשנת 1992).

2. יש לכלול הבטחה לתנאי מעצר ומאסר נאותים, ששומרים על כבודו של העצור ואינם מהווים

יחס אכזרי או משפיל בעצמם. בשנים האחרונות היינו עדים לתנאי המעצר המזעזעים השוררים בחלק ממתקני המעצר של המשטרה, שב"ס ושב"כ, בייחוד למצב במתקני ה"פוסטה" (המעברים). אין הגיון להבטיח מעצר הוגן – כאשר לאחריו אדם מושלך לתא מזוהם, בלתי מאוורר, ללא אוכל וטיפול רפואי הולם. על החוק להגן עם על זכות זו.

השינוי המוצע:

↩ בסעיף 10א:

בסיפא יירשם: "בשום נסיבות לא ייעשה שימוש בעינויים וביחס בלתי אנושי, אכזרי או משפיל כלפי אדם בעת מעצר ומאסרו. אדם יוחזק בתנאים הולמים שישמרו על כבודו, בריאותו הפיזית והנפשית".

3. יש להרחיב את ההגדרה בחוק, כך שיחול על כל הליך בו אדם נעצר או נחקר על ידי רשויות

המדינה. עצם שלילת החירות הופכת אדם לפגיע פי כמה וכמה להפרה חמורה של זכויותיו, וזאת בכל הליך שהוא, ולכן יש להרחיב את ההגדרה שתכלול את טווח המצבים בהם שלילת חירות עשויה להתרחש. הזכויות המעוגנות בהצעת החוק - בהן הזכות להליך הוגן, להגנה מפני הפללה עצמית, לייצוג משפטי, להגנה על קטינים ולהנגשה לבעלי מוגבלויות - חייבות להיות מוענקות לכל אדם שנשללת חירותו על ידי רשויות המדינה, בכל הליך שהוא – לרבות מעצרים מינהליים והליכי משמורת.

השינוי המוצע:

↩ בסעיף 2 סיפא:

במקום: "בחוקיסוד זה, "הליך פלילי" - הליך חקירה, הליך מעצר ומשפט פלילי"
יבוא: "בחוקיסוד זה, "הליך פלילי" – הליך חקירה, הליך מעצר ומשפט פלילי, לרבות כל הליך בו נשללת חירותו של אדם על ידי רשות מרשויות המדינה".